

Вікторія Стинська,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та освітнього
менеджменту імені Богдана Ступарика,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Viktoriia Stynska,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Professor of the Department of
Pedagogy and Educational Management after
Bohdan Stuparyk,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)
viktoriia.stynska@pnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0003-0555-3205
Researcher ID E-2310-2019

Любов Прокопів,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та освітнього
менеджменту імені Богдана Ступарика,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
(Івано-Франківськ, Україна)

Liubov Prokopiv,

PhD in Education, Associate Professor of the
Department of Pedagogy and Educational
Management after Bohdan Stuparyk,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)
liubov.prokopiv@pnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0001-8661-510X
Researcher ID E-2262-2019

УДК 378.146

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН У ЗВО В ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті проаналізовано фактори розвитку вищої освіти, що актуалізують інноваційні освітні процеси; висвітлено сутність категорії «інновація» щодо вищої освіти; охарактеризовано найбільш ефективні інноваційні методи викладання дисциплін у ЗВО у процесі магістерської підготовки зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (кейс-метод, ділова гра, метод «Коло ідей», метод «Акваріум», метод «Займи позицію», проблемний (проблемно-пошуковий метод), моделювання, аудіовізуальний метод навчання, метод проєктів, «Дерево рішень» та ін.).

Встановлено, що у світлі сучасних вимог підготовка студентів у ЗВО має бути максимально спрямованою на майбутні фахові потреби, формувати такий рівень професійної та загальної культури, фахової компетентності, який дозволить підтримувати високий професіоналізм у будь-якій сфері діяльності. Такий підхід у процесі магістерської підготовки передбачає не тільки розроблення і введення в навчальні плани нових перспективних дисциплін, а й упровадження інноваційних методик.

Зроблено висновок, що стратегічною метою реформування вищої освіти і науки в Україні є створення ефективного інноваційного освітнього середовища у ЗВО, упровадження найсучасніших методів навчання у соціокультурній сфері, системі управління та організації праці в умовах ринкової економіки.

Отже, тільки органічне поєднання інноваційних методик із класичними, традиційними, продумане і гармонійне комбінування різних методів щодо кожної дисципліни та кожного заняття залежно від їх мети, призначення, специфіки сприятиме підвищенню якості та інтенсивності освітнього процесу у ЗВО у процесі магістерської підготовки.

Ключові слова: інновація, інноваційні методики викладання, магістерська підготовка, ЗВО.

INNOVATIVE TEACHING METHODS IN HEI IN THE PROCESS OF MASTER'S TRAINING

Abstract. In the article the factors of higher education development that update innovative educational processes are analyzed; the essence of the category «innovation» in relation to higher education is highlighted; the most effective innovative teaching methods in HEI are described in the process of masters training in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences (case method, business game, method «Circle of ideas», method «Aquarium», method «Take a position», problem solving method), modeling, audiovisual teaching method, project method, «Decision Tree», etc.).

In HEI nowadays, students preparation must be directed to future professional needs of the specialist, must form such a level of professional and general culture, professional competence, which will maintain high professionalism in any sphere of activity. In addition, there must be readiness to acquire new qualifications, retraining in the sphere of pedagogical activity, to constantly update and improve their professional level throughout life.

This approach changes not only the content, structure of higher pedagogical education, but also its methods. Realizing that the creation of an innovative educational environment is impossible without introducing a qualitative new content in higher professional education, without increasing the level of scientific and methodological support of the educational process, introduction of innovative technologies and teaching methods, mastering experimental activities. The search for new effective forms and methods of higher pedagogical education is becoming an actual task of HEI that prepare masters of pedagogy: from the development and introduction into the curriculum of new promising disciplines to the introduction of innovative methods.

It is concluded that the strategic aim of reforming higher education and science in Ukraine is to create an effective innovative educational environment in HEI, the introduction of modern teaching methods in the social and cultural sphere, management system and labor organization in a market economy. Therefore, only an organic combination of innovative methods with classical, traditional, thoughtful and

harmonious combination of different methods for each discipline and each lesson depending on their aim, purpose, specificity will improve the quality and intensity of the educational process in HEI during masters training.

Key words: innovation, innovative teaching methods, masters degree, HEI.

ВСТУП

Постановка проблеми. Закон України «Про вищу освіту» серед основних завдань закладів вищої освіти передбачає забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності. Крім того, у більшості законодавчих документів, національних програм стосовно вищої освіти наголошується на важливості якісної освіти, посиленні тенденції до гуманізації і гуманітаризації змісту педагогічної освіти, осучасненні методів і методик навчання. Крім цього, у сучасній вищій освіті введено нові навчальні дисципліни, і, як наслідок, зросла потреба в науково-педагогічних працівниках, які змогли б забезпечити інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Огляд науково-методичної літератури показав, що на сучасному етапі проблему впровадження інноваційних технологій і методів вищої освіти частково досліджували як зарубіжні, так і українські вчені. Зокрема, загальнотеоретичним і науково-практичним проблемам інноваційної парадигми у вищій школі присвячено дослідження А. Алексюка, І. Доброскок, Г. Клімова, Г. Коцура, В. Кременя, С. Пролєєва, Л. Прокопів, П. Сауха та ін.; технологіям управління якістю вищої освіти, що ґрунтуються на інноваційних дидактичних засобах підготовки фахівців, – праці М. Булинського, М. Потєєва, В. Федорова, Є. Колегова та ін.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ – розкрити роль і значення інновацій, зокрема інноваційних методик викладання дисциплін у ЗВО.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ: системний теоретичний аналіз науково-педагогічної і спеціальної літератури, синтез та узагальнення експериментальних даних.

Досягнення цієї мети передбачає виконання низки завдань: проаналізувати фактори розвитку вищої освіти, що актуалізують інноваційні освітні процеси;

висвітлити сутність категорії «інновація» щодо вищої освіти; охарактеризувати найбільш ефективні інноваційні методи викладання дисциплін у ЗВО у процесі магістерської підготовки зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Головне завдання ЗВО сьогодні – навчити студента постійно вчитися, здобувати нові знання, сформувати навички самостійного дослідницького пошуку, вміння творчого підходу до вирішення складних професійних проблем і ситуацій. Тому підготовка студентів у ЗВО має бути максимально спрямованою на майбутні фахові потреби, формувати такий рівень професійної та загальної культури, фахової компетентності, який дозволить підтримувати високий професіоналізм у будь-якій сфері діяльності. Окрім того, має бути сформована готовність до здобуття нових кваліфікацій, перепрофілювання у сфері педагогічної діяльності, до постійного оновлення й удосконалення свого фахового рівня впродовж усього життя.

Ці завдання змінюють не тільки зміст, структуру вищої педагогічної освіти, але й її форми. Усвідомлюючи, що створення інноваційного освітньо-виховного середовища неможливе без якісно нового змісту вищої професійної освіти, без підвищення рівня науково-методичного забезпечення освітнього процесу, впровадження інноваційних технологій і методик викладання, оволодіння дослідно-експериментальними видами діяльності, актуальним завданням ЗВО, що готують магістрів педагогіки, стає пошук ефективних форм і методів вищої педагогічної освіти: від розроблення і введення в навчальні плани нових перспективних дисциплін до впровадження інноваційних методик і форм викладання. Так, у навчальному плані ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», що готує фахівців за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки за другим (магістерським) рівнем вищої освіти, перелік вибіркового складника охоплює такі дисципліни, як «Дистанційна освіта», «Інформаційні технології освітнього процесу», «Інформаційна та медіаосвіта», «Інноваційні технології навчання і виховання у ЗВО», «Організація управління навчальним процесом у ЗВО», «Експертна діяльність у галузі освіти», «Педагогічне партнерство», «Педагогічна

конфліктологія», «Практика реалізації педагогічних проєктів», «Професійна майстерність організатора освітнього простору», «Моніторинг та оцінювання якості освіти» та ін.

Нормативний складник («Методика викладання у вищій школі», «Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні», «Педагогіка вищої школи та педагогічна майстерність викладача», «Методологічні засади педагогічних досліджень», «Дидактика» та ін.) також постійно оновлюються за змістом у зв'язку з динамічними змінами в чинному законодавстві, побажаннями студентів та інших стейкхолдерів, глобальним розширенням інформаційно-правового простору, появою нових інноваційних тенденцій у вищій педагогічній освіті та ін.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговують інноваційні методи викладання дисциплін, оскільки вони забезпечують потрібний «інноваційний клімат» у ЗВО, сприяють розвитку творчої активності та дослідницької ініціативи студентів, закладають основу для успішного застосування набутих знань на практиці, подальшого осмислення і розвитку педагогічних умінь та навичок. Упровадження інноваційних методів в освітній процес допомагає готувати висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних виконувати складні науково-дослідницькі, фахово-прикладні та творчі завдання.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери (Закон України «Про інноваційну діяльність»).

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «інновація» тлумачиться у таких значеннях: 1) нововведення; 2) комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів тощо (Великий тлумачний словник, 2005, с. 506).

Сучасні вітчизняні вчені розглядають інновацію як: актуальні, значні й системні новоутворення, які виникають на основі різних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток; як продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження та використання нового засобу в галузі педагогіки та наукових досліджень; як процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому (Грубич Д.Ю., 2011).

Таким чином, сутність категорії «інновація» щодо вищої освіти, за міркуваннями Н. Артикуци, можна сформулювати як нові перспективні тенденції, процеси та підходи в розвитку сучасної вищої освіти, які ґрунтуються на поєднанні наукової та освітньої діяльності, теорії з практикою, інтеграції та диференціації сучасних знань, фундаментальної підготовки фахівців із вузькопрофільною спеціалізацією та спрямовані на модернізацію, підвищення якості й ефективності сучасного освітнього процесу (Артикуца Н.В., 2017).

Похідний термін «інноваційний» у науково-педагогічній та методичній літературі найчастіше вживається у складі термінологічних словосполучень: інноваційний метод, інноваційна методика, інноваційний підхід, інноваційні технології тощо.

Категорія «інноваційні методики викладання», за визначенням Н. Артикуци, є полікомпонентною, оскільки об'єднує всі ті нові й ефективні способи навчання (здобуття, передачі та продукування знань), які сприяють інтенсифікації й модернізації освітнього процесу, розвивають творчий підхід і особистісний потенціал його учасників (Артикуца Н.В., 2017).

Наш науковий пошук засвідчив, що найбільш поширеними на сьогоденному ринку освітніх послуг є активні та інтерактивні методики навчання. Впродовж такого навчання активізується мотиваційний складник, творче співробітництво викладача зі студентами (разом розв'язують проблеми, моделюють ситуації, виконують творчі завдання та ін.).

Високу ефективність освітнього процесу на спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки забезпечує застосування таких методів навчальної роботи, як: кейс-метод; ділова (рольова) гра; «Коло ідей», «Займи позицію», «Акваріум», метод аналізу і діагностики ситуації; аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг («мозковий штурм»); «дерево рішень»; дискусія із запрошенням фахівців; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод проєктів; моделювання; PRES-формула; проблемний (проблемно-пошуковий) метод; публічний виступ; навчальний «полігон»; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) та інші.

Розглянемо найбільш дієві методи викладання дисциплін у процесі магістерської підготовки. *Метод конкретних ситуацій (МКС), або кейс-метод.* В його основі – принцип випадку (case), який необхідно дослідити та запропонувати варіанти можливих рішень. Цінність цього методу полягає у його прикладній спрямованості: студент учиться приймати професійні рішення ще в університетській аудиторії. Сформувати важливі для представників педагогічної професії практичні вміння й навички (комплексний підхід до аналізу й оцінки фактів; логічний та причиново-наслідковий стиль мислення; наукова комунікація та ін.) допомагають різні види робіт, а саме: аналіз конкретних ситуацій, їх обговорення, пошук необхідної інформації, ознайомлення з різними шляхами вирішення проблеми (Popovych I., Kononenko O., Kononenko A., Stynska V., Kravets N., Piletska L., Blynova O., 2020, p. 43). Застосування МКС потребує ретельного інструктажу: спочатку студенти попередньо опрацьовують необхідний теоретичний матеріал з певної проблеми, потім – конкретні ситуації, які слід в аудиторії проаналізувати і знайти найбільш оптимальні підходи до розв'язання.

Ділова гра. Один із найбільш популярних серед студентів метод навчальної роботи. Основна ціль будь-якої ділової гри – це моделювання професійної діяльності, створення ситуації, що максимально імітує реальну ділову обстановку. Цей метод доцільно використовувати в процесі викладання багатьох фахових дисциплін. Наприклад, це може бути методика підготовки та

читання лекції («Методика викладання у вищій школі»); управлінська концепція реформування освітньої політики в сучасній Україні («Організація управління навчальним процесом у ЗВО»); органи громадського самоврядування у вищій школі, студентське самоврядування («Педагогіка вищої школи та педагогічна майстерність викладача»); логіка науково-педагогічного дослідження («Методологічні засади педагогічних досліджень») та ін.

Сценарій гри готує, як правило, сам викладач, але за певних умов він може розроблятися студентом або кількома студентами (наприклад, це може бути спеціальний проєкт). Основні компоненти підготовки і проведення гри: створення конкретної життєвої або наближеної до такої ситуації; інструктаж; утворення учасниками гри робочих груп; аналіз, оцінка та підведення підсумків. Гра посилює мотивацію студентів до навчання, оскільки дозволяє наочно побачити або відчувти прогалини у знаннях (своїх та інших дійових осіб). Бажано призначати спеціальних аналітиків-експертів, які спостерігають за перебігом гри та здійснюють її всебічну оцінку. (Артикуца Н.В., 2017).

Метод «Коло ідей» передбачає колективне обговорення проблеми. Організація «Кола ідей» передбачає наступні етапи: пропонується дискусійне питання для обговорення в малих групах; кожна група має запропонувати лише одну ідею щодо розв'язання проблеми; розглянувши всі ідеї, команди переходять до колективного розгляду проблеми.

Метод «Акваріум» має на меті удосконалення навичок роботи в малих групах: студентів об'єднують у дві-чотири підгрупи і пропонують завдання, одна з груп сідає в центр аудиторії та утворює своє маленьке коло (рис. 1).

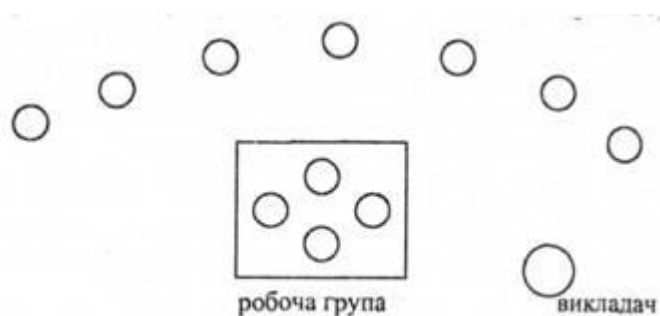

Рис. 1. Розміщення студентів при використанні методу «Акваріум».

Студенти робочої групи мають обговорити завдання викладача і за 3-5 хв. спільно його розв'язати. Інші студенти займають пасивну позицію (тільки слухають та спостерігають). Після закінчення обговорення група займає попередню позицію, а інші студенти аналізують, чиї аргументи були найбільш переконливими. Після цього місце в «Акваріумі» займає інша група та обговорює наступну ситуацію. Побувати в «Акваріумі» по чергово мають усі групи, і діяльність кожної з них має бути обговорена аудиторією.

Метод «Займи позицію» допомагає під час вирішення проблемних питань та конфліктних ситуацій у професійних дискусіях, визначитись із власною позицією. Спочатку формулюється дискусійне запитання, яке передбачає протилежні відповіді. Наприклад: Ви «за» чи «проти» академічної доброчесності? Надається можливість кожному висловитися, обґрунтувати власну позицію, навести найбільш переконливі аргументи. Метод формує навички ефективної професійної комунікації, коли час на дискусію обмежений.

Проблемний (проблемно-пошуковий) метод може застосовуватись у практиці викладання майже всіх дисциплін. Передбачає проблемний виклад матеріалу, вправи проблемно-пошукового характеру, проблемні евристичні діалоги, створення певної проблемної ситуації, організації колективного пошуку оптимального варіанта розв'язання проблеми, наприклад, шляхом обговорення дій учасників тощо. (Porovych I., Kononenko O., Kononenko A., Stynska V., Kravets N., Piletska L., Blynova O., 2020, p. 51–52).

Моделювання. Це універсальний метод дослідження об'єктів та явищ на їх моделях з метою вивчення їх характеристик, прогнозування дій і наслідків, пошуку оптимального варіанта тощо. У процесі викладання моделі доцільно унаочнити за допомогою різних засобів (схем, графіків, малюнків, графічних та віртуальних зображень, наприклад, за допомогою комп'ютерної графіки, мультиплікації, мультимедійної апаратури тощо). На практичних заняттях метод моделювання може бути застосований щодо конкретної педагогічної ситуації, виявлення причин правомірної або неправомірної поведінки студента, прогнозування наслідків і навіть моделювання характеру навчальних дій викладача та студентів (Артикуца Н.В., 2017).

Аудіовізуальний метод навчання. Ідея методу реалізується у формі електронних підручників, комп'ютерних тестових завдань, аудіовізуальних курсів, тренінгів і практичних посібників для індивідуального та дистанційного навчання. Ефективність методу визначається не лише мінімальними витратами навчального часу, але й економією зусиль студентів і викладачів під час аудиторного заняття. За умови презентації матеріалів навчальних дисциплін у вигляді навчальних фільмів, мультимедійних пакетів до кожної теми курсу, здійснення контролю знань за допомогою комп'ютерної техніки процес навчання значно виграє як у кількісних, так і якісних показниках. Цей метод є одним із найбільш перспективних, оскільки сприяє оптимізації та інтенсифікації освітнього процесу, особливо в час пандемії.

Метод проєктів реалізує диференційований та індивідуально-творчий підходи у навчанні. Проєкт може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний, аналітичний та ігровий характер. Основу проєктного методу складає орієнтація на інтереси і побажання учасників. Автором проєкту може бути як викладач, так і студент. Оскільки проєкт планується та реалізується студентом самостійно або групою студентів, цей метод забезпечує сприятливі умови для активізації їхньої відповідальності, формування партнерських стосунків між виконавцями проєкту та викладачем. Прикладом проєктного завдання може стати моніторинг, аналітичний огляд, здійснення освітньої експертизи, підготовка рольової гри, організація дискусії тощо (Стинська В.В., 2016, с. 105).

«Дерево рішень» – простий практичний спосіб зважити переваги і недоліки різних варіантів дій, рішень тощо. Плюси і мінуси фіксуються у спеціальних таблицях, розміщених в аудиторії. Студенти підвищують свою компетентність, аналізуючи та оцінюючи альтернативні варіанти розв'язання проблеми та прогножуючи наслідки кожного з них. У цьому їм допомагають робочі запитання, які формулює як викладач, так і самі студенти. Вміння поставити правильні запитання – запорука всебічної та об'єктивної оцінки можливих варіантів рішень (Артикуца Н.В., 2017).

Окрім розглянутих методів викладання, в освітньому процесі зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» надзвичайно ефективними є також: дискусії із запрошенням фахівців; публічні виступи на задану тему (імпровізація); тренінги; вебінари; аналіз помилок та ін. Підвищити якість та інтенсивність освітнього процесу в ЗВО допомагає органічне поєднання інноваційних методик із класичними, традиційними, продумане і гармонійне комбінування різних методів щодо кожної дисципліни та кожного заняття залежно від їх мети, призначення, специфіки.

Наш науковий пошук засвідчив, що розроблення й упровадження інноваційних методів викладання хоча й містить певні ризики, є надзвичайно важливим складником науково-методичної та навчально-методичної роботи викладача ЗВО, оскільки допомагає підтримувати його професіоналізм і педагогічну компетентність на рівні сучасних вимог. З метою надання кваліфікованої інформаційної, науково-методичної та педагогічно-дидактичної допомоги викладачам, які бажають упроваджувати інноваційні форми і методи роботи, доцільно започаткувати в кожному ЗВО спеціальну науково-методичну структуру, як наприклад Центр інноваційних освітніх технологій «PNU-EcoSystem» у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», основна ціль якого – створення в університеті освітньої екосистеми MoPED задля модернізації змісту вищої освіти в контексті вдосконалення професійної підготовки вчителів для Нової української школи з використанням інноваційних педагогічних технологій.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, стратегічною метою реформування й модернізації вищої освіти в Україні є створення ефективного інноваційного освітнього середовища в ЗВО у процесі магістерської підготовки шляхом сприяння прогресивним нововведенням, упровадження найсучасніших методів навчання, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціокультурній сфері, системі управління та організації праці в умовах ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Артикуца Н.В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті. URL: file:///D:/Artikutsa_Inov.pdf

Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

Грубіч Д.Ю. Педагогічні інновації в освіті: поняття та сутність. URL: [file:///C:/Users/Вікторія/Downloads/znpkhnpu_ped_2011_40\(1\)__8.pdf](file:///C:/Users/Вікторія/Downloads/znpkhnpu_ped_2011_40(1)__8.pdf).

Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. Редакція від 05.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

Стинська В. В. Проект як технологія інноваційного навчання у вищій школі. Матеріали науково-методичної конференції з міжнародною участю «Досвід впровадження європейської кредитно-трансферної системи у вищих навчальних закладах Прикарпаття III –IV рівнів акредитації. Івано-Франківськ, 2016. С. 104–105.

Popovych I., Kononenko O., Kononenko A., Stynska V., Kravets N., Piletska L., Blynova O. Research of the relationship between existential anxiety and the sense of personality's existence. *Revista inclusiones*. 2020. Vol.7. P. 41–59. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i16.187540>.

REFERENCES

Artykutsa N.V. (2017). Innovatsiini metodyky vykladannia dystsyplin u vyshchii yurydychnii osviti. URL: file:///D:/Artikutsa_Inov.pdf (in Ukrainian).

Busel, V. T. (Ed.). (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. (*Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language*). Kyiv, Irpin, Ukraine : VTF «Perun» (in Ukrainian).

Hrubich D.Iu. (2011). Pedahohichni innovatsii v osviti: poniattia ta sutnist. URL: [file:///C:/Users/Viktoriia/Downloads/znpkhnpu_ped_2011_40\(1\)__8.pdf](file:///C:/Users/Viktoriia/Downloads/znpkhnpu_ped_2011_40(1)__8.pdf). (in Ukrainian).

Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 r. Redaktsiia vid 05.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. (in Ukrainian).

Stynska V. V. Proekt yak tekhnolohiia innovatsiinoho navchannia u vyshchii shkoli. Materialy naukovo-metodychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu «Dosvid vprovadzhennia yevropeiskoi kredytno-transfernoi systemy u vyshchikh

navchalnykh zakladakh Prykarpattia III –IVrivniv akredytatsii. Ivano-Frankivsk, 2016. S. 104–105 (in Ukrainian).

Popovych I., Kononenko O., Kononenko A., Stynska V., Kravets N., Piletska L., Blynova O. (2020). Research of the relationship between existential anxiety and the sense of personality's existence. *Revista inclusiones*. 2020. Vol.7. P. 41–59. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i16.187540>. (in English).